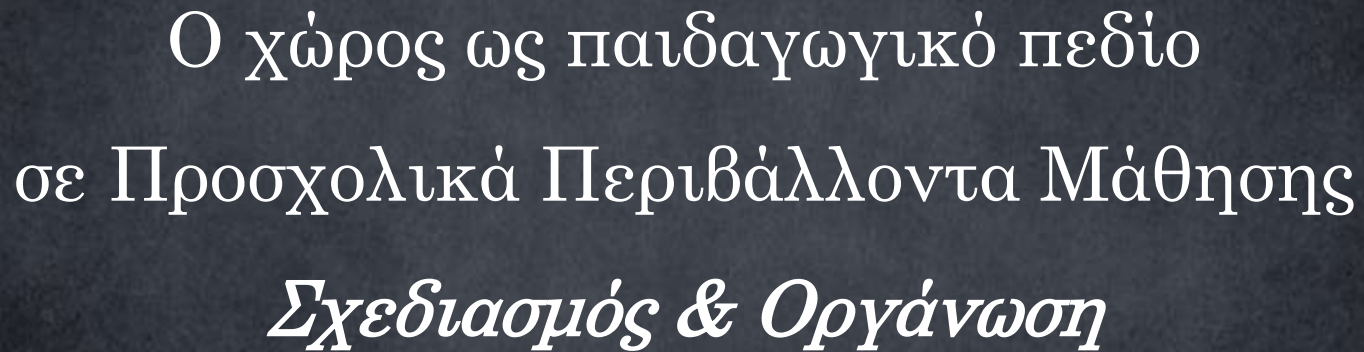

*«Αναδιαμορφώστε το περιβάλλον: Σταματήστε να
προσπαθείτε να αναδιαμορφώνετε τους ανθρώπους.
Θα αναδιαμορφώσουν μόνοι τους τον εαυτό τους,
εφόσον το περιβάλλον είναι σωστό»
Buckminster Fuller*

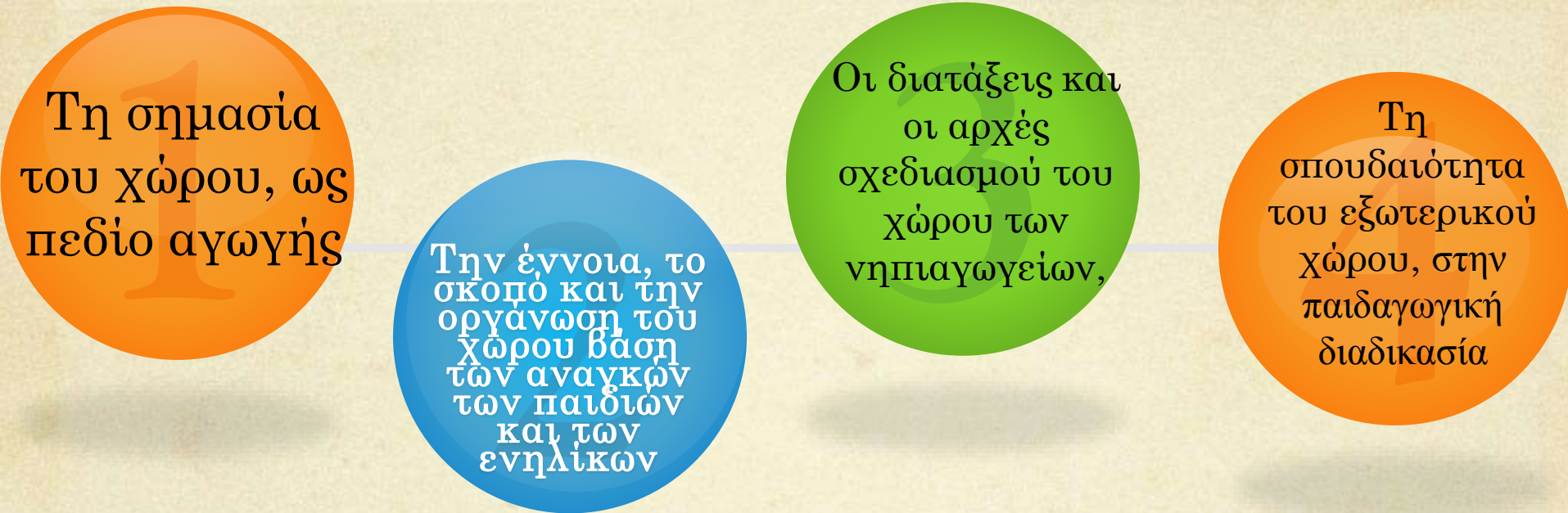
Ο χώρος ως παιδαγωγικό πεδίο
σε Προσχολικά Περιβάλλοντα Μάθησης
Σχεδιασμός & Οργάνωση

Μαρία Σακελλαρίου

Στην παρακάτω παρουσίαση θα αναλύσουμε:

Το περιεχόμενο της έννοιας «χώρος»

ψψ

Υλικό Περιβάλλον

Κοινωνικό Περιβάλλον

Υποκείμενο

- Στο **υλικό περιβάλλον**, συμπεριλαμβάνονται τα κτίρια, τα αντικείμενα και οι διαμορφώσεις του υπαίθριου χώρου, τα οποία δημιουργούν την υλική βάση αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο υποκείμενο και το περιβάλλον του.
- Στο **κοινωνικό περιβάλλον** συμπεριλαμβάνονται οι συμπεριφορές και η αισθητική που προωθείται από την οργάνωση του χώρου και οι οποίες αντικατοπτρίζουν τις αξίες, τα σύμβολα, τα πρότυπα συμπεριφοράς, τους ρόλους και τις ιεραρχήσεις που κυριαρχούν.
- Στο **υποκείμενο** συμπεριλαμβάνονται, σύμφωνα με το Γερμανό (2002), στοιχεία που συνδέουν το σώμα του υποκειμένου με τις πρακτικές, τις μορφές συμπεριφοράς, τους ρόλους που πραγματικά αναπτύσσει στο χώρο και που συχνά διαφέρουν από τα αντίστοιχά τους, τα οποία προωθούνται από τα δεδομένα του κοινωνικού περιβάλλοντος. Γερμανός, 2002

Σύμφωνα με το Γερμανό (2002), η σύνθετη μορφή του χώρου, μπορεί να προσεγγιστεί και να αναλυθεί μέσω μιας σειράς παραγόντων οι οποίοι συνθέτουν δύο ποιότητες χώρου:

- **Τον χώρο των αντικειμένων**, που περιλαμβάνει τα υλικά στοιχεία του περιβάλλοντος (κατασκευές, αντικείμενα, κ.λ.π.), που χαρακτηρίζονται από τα γεωμετρικά και τα αρχιτεκτονικά τους γνωρίσματα.
- **Το «βιωματικό» χώρο**, που δημιουργείται διότι οι ψυχο-κοινωνικοί παράγοντες, οι οποίοι συνδέουν το υποκείμενο με το κοινωνικό του περιβάλλον (όπως οι διαπροσωπικές σχέσεις, τα πρότυπα, οι στάσεις, οι αξίες) εκφράζονται και μέσα από τις διαδικασίες που αναπτύσσονται στο χώρο, ιδίως με τις μορφές συμπεριφοράς και τις πρακτικές του αντικειμένου (Γερμανός, 2002, σ. 37).

Οι κατηγορίες παραγόντων γύρω από τις οποίες διαμορφώνεται η έννοια του χώρου αλληλοεξαρτώνται και αλληλεπιδρούν. Το υποκείμενο λαμβάνοντας υπόψη του τόσο τις επιταγές του κοινωνικού περιβάλλοντος όσο και τα δικά του προσωπικά βιώματα, προσπαθεί να προσδιορίσει τη σχέση του με το περιβάλλον, περνώντας, (Γερμανός, 2002), συνεχώς από τη μια κατηγορία παραγόντων στην άλλη.

Τρία είδη χώρου:

- 1) **Τον «χώρο – αντικείμενο»**, που υποδηλώνει τον υλικό χώρο και περιέχει τα υλικά στοιχεία οργανωμένα σε σύνολα, τα οποία χαρακτηρίζονται τόσο από τα γεωμετρικά τους γνωρίσματα όσο και από τις κοινωνικές τους σημασίες.
- 2) **Τον «χώρο – αναπαράσταση»**, που προσδιορίζεται από το σύνολο των συμβόλων και των σημάτων, τα οποία επιτρέπουν στο υποκείμενο να αναπαραστήσει νοητικά τον «χώρο-αντικείμενο».
- 3) **Τον «χώρο - δράση»**, ο οποίος αποτελείται από τα στοιχεία του «χώρου – αντικείμενου», επενδεδυμένα με τις ταυτότητες και σημασίες που αποκτούν μέσα από τις πράξεις του υποκειμένου. Προσεγγίζεται, επομένως, ο «χώρος – αντικείμενο» ως πεδίο της ανθρώπινης δραστηριότητας (σ. 34)

Υπάρχουν πέντε κατηγορίες χώρου:

- α) **ο κοινωνικός χώρος**,
- β) **ο χώρος δραστηριοτήτων**,
- γ) **ο χώρος που ορίζει τη συμπεριφορά** (behavior-regulating space),
- δ) **ο χώρος που περιέχει – μεταφέρει μηνύματα** (space as a carrier of meaning), και
- ε) **ο χώρος της ατμόσφαιρας** (space of atmosphere).

Chombart
de Lauwe,
(1982)

Kirkeby
(βρέθηκε
στο Itoh,
2001)

Ο χώρος μπορεί να οριστεί «ως μία πολυδύναμη υλική πραγματικότητα η οποία επιτρέπει στον ερευνητή να προσεγγίζει συνολικά τη δυναμική που αναπτύσσεται στο κοινωνικό περιβάλλον» (Γερμανός, 2002, σ. 44).

→ Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι «η έννοια του χώρου περιέχει την άποψη ότι κάθε **κοινωνική πρακτική** εντάσσεται και διαγράφεται μέσα σ' ένα **συγκεκριμένο χώρο**, ο οποίος την καθορίζει και συνεπώς δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ένα απλό εξωτερικό πλαίσιο» (Καρτασίδου και συν, 2001, σ. 11).

Από την πλευρά τους, οι επιστήμες της αγωγής προσέγγισαν, σύμφωνα με τον Γερμανό (2004β), το χώρο περισσότερο μέσα από την έννοια του **περιβάλλοντος**. Στην Εγκυκλοπαίδεια Britannica ο όρος «περιβάλλον» προσδιορίζεται ως «**οι καταστάσεις, τα αντικείμενα ή οι συνθήκες από τις οποίες κάποιος περιβάλλεται**» (Environment, 2010).

Τρεις βασικές συνιστώσες του περιβάλλοντος:

1. **Το περιβάλλον της φύσης**
2. **Το τεχνητό περιβάλλον**, που προκύπτει ως αποτέλεσμα της ανθρώπινης εργασίας και του πολιτισμού του, και
3. **Το κοινωνικό περιβάλλον**, που δομείται από τη δυναμική σχέση ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα κοινωνικών διαρθρώσεων και θεσμών (Γερμανός, 2004β, σ. 19).

Παιδαγωγική διάσταση του χώρου

Ο σχολικός χώρος δεν αποτελεί απλά το υλικό περιβάλλον που φιλοξενεί την εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά με τη δυναμική που αναπτύσσεται ανάμεσα σε αυτόν και τους χρήστες του, αναδεικνύεται ως σημαντικός παράγοντας των διαδικασιών αγωγής.

Το σχολικό περιβάλλον συμβάλλει:

Στην
προσα-
ρμογή του
παιδιού
στο
σχολείο

Στο είδος
της
αλληλεπί-
δρασης που
θα
αναπτυχθεί
μεταξύ των
παιδιών
αλλά και
των παιδιών
με τους
παιδαγωγούς

Στις διαθέσεις
και τις
συμπεριφορές
που θα
επιδείξει,
καθώς και
στην υγεία
του

Στις σχέσεις
μεταξύ των
διαφόρων
ενηλίκων
όσο και την
ποιότητα
του έργου
του
παιδαγωγού

*(Bullard, 2009 · Isbell, χ.χ. ·
Γερμανός, 2002 · 2004β · Maxwell, 2007).*

Το προσχολικό περιβάλλον μάθησης ασκεί ιδιαίτερη επίδραση στην ολόπλευρη ανάπτυξη και τη μάθηση των παιδιών

καθώς

Τα μικρά παιδιά βρίσκονται στη διαδικασία της ταχύτερης ανάπτυξης του εγκεφάλου.

Ο τρόπος οργάνωσης του περιβάλλοντος και οι εμπειρίες που αυτό προσφέρει, ασκούν καθοριστικές επιδράσεις στον τρόπο ανάπτυξης του εγκεφάλου του παιδιού και καθορίζει την πορεία της ανάπτυξης του εγκεφάλου.

Ο χρόνος που τα παιδιά δαπανούν σε ένα προσχολικό περιβάλλον είναι πολύς και εφόσον το περιβάλλον αντανακλά τη φιλοσοφία, τις αξίες και τις πεποιθήσεις των παιδαγωγών για τα παιδιά και μεταδίδει σιωπηλά μηνύματα σε όλους τους χρήστες (παιδιά, γονείς, παιδαγωγοί)

(Bullard, 2009 · Isbell, χ.χ.)

Η σπουδαιότητα του χώρου συνίσταται συνάμα, στο γεγονός ότι ασκεί επιδράσεις στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς μας

Το δομημένο περιβάλλον και το το άτομο συνδέονται με **σχέσεις λειτουργικής αλληλεξάρτησης**

Ο **χώρος** εμπεριέχει πολιτιστικές αξίες, μεταδίδει πληροφορίες και προκαλεί **ΤΟ** **άτομο** να αναπτύξει συμπεριφορές και ικανότητες που θα υποβοηθήσουν την προσαρμογή του στο **χώρο**

Το **άτομο** προβάλλει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του στο **χώρο** και τον διαμορφώνει ανάλογα

Το περιβάλλον στο οποίο τα παιδιά ζουν τους υπαγορεύει πως να δράσουν και να ανταποκριθούν σε αυτό.

**Ένας μεγάλος
ανοιχτός
χώρος π.χ.
ενθαρρύνει τα
παιδιά να
τρέξουν.**

ΑΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΛΙΓΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΥΛΙΚ
ΑΚΑΙ
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΟΣ ΧΩΡΟΣ, ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ Θ
Α
ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΟΥΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑΣ Υ
ΜΒΑΝΤΑ,
ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΣΥΓΚΑΤΑΛΕΓΟ
ΝΤΑΙ ΚΑΙ ΟΙ **ΔΙΑΜΑΧΕΣ.**

→ Η ικανότητα του παιδιού να αλληλεπιδρά αποτελεσματικά με το περιβάλλον αποτελεί σημαντικό θεμέλιο της μάθησής του. Η διαδικασία αυτή έχει μεγάλη **παιδαγωγική σημασία**, καθώς ο χώρος προσφέρει, από τη μία μεριά πληροφορίες που αποτελούν **ερεθίσματα μάθησης** και από την άλλη μεριά δυνατότητες για **αλληλεπίδραση με το περιβάλλον**, που οδηγούν σε απόκτηση δεξιοτήτων και σε διαμόρφωση **μορφών συμπεριφοράς**

Η Itoh (2001) διακρίνει δύο κατηγορίες αλληλεπίδρασης των παιδιών με το φυσικό περιβάλλον

- ✧ Τον τρόπο με τον οποίο τα **παιδιά** χρησιμοποιούν το χώρο, μια διαδικασία που ασκεί επιδράσεις στη **συμπεριφορά των παιδιών**. ένα είδος κοινωνικοποιητικής συμπεριφοράς
- ✧ Τον τρόπο με τον οποίο οι **παιδαγωγοί** χρησιμοποιούν και οργανώνουν το χώρο, μια διαδικασία που ασκεί επιδράσεις στις **μαθησιακές καταστάσεις**, μια διαδικασία, η οποία επιδρά στη διαδικασία κοινωνικοποίησης των παιδιών.

Σε γενικές γραμμές, οι σχεδιαστές βασίζονται στη **θεωρία του Piaget** προκειμένου να διαμορφώσουν τους χώρους στα προσχολικά εκπαιδευτικά κέντρα

Ο σχεδιασμός του σχολικού περιβάλλοντος βασίζεται, σε μεγάλο βαθμό, σε αναπτυξιακές θεωρίες, οι οποίες κατηγοριοποιούν την παιδική ηλικία σε αναπτυξιακά στάδια, αλλά και σε πιο σύγχρονες θεωρίες, που δίνουν μια πιο κοινωνιολογική διάσταση στην ανάπτυξη του παιδιού.

Ωστόσο η νέα κοινωνιολογική προοπτική επιτρέπει στους σχεδιαστές να δουν με διαφορετικό τρόπο το περιβάλλον των προσχολικών κέντρων (Chatterjee, 2005).

Piaget

Η **εξερεύνηση** του άμεσου περιβάλλοντος βοηθά το **παιδί να βιώσει στοιχεία του χώρου και να σχηματίσει νοητικές αναπαραστάσεις**. Η εξερεύνηση και η αλληλεπίδραση (φυσική, κοινωνική, διανοητική) του παιδιού με το χώρο, στα πλαίσια του οποίου λαμβάνουν χώρα διαδικασίες, όπως το παιχνίδι, ο πειραματισμός, η συνεργασία, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες της γνωστικής ανάπτυξης. Επίσης, ο Piaget πίστευε ότι το παιδί θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να μεταμορφώνει το χώρο (Bullard, 2009).

Vygotsky

Η μέθοδος της σκαλωσιάς

Όταν παρέχονται στα παιδιά ευκαιρίες και προκλήσεις που κυμαίνονται στο εξωτερικό στρώμα του παρόντος επιπέδου ικανοτήτων τους, ενθαρρύνονται να χρησιμοποιήσουν αυτές τις προκλήσεις σαν «σκαλωσιά» ή «σκάλες» προκειμένου να φτάσουν σε υψηλότερα επίπεδα χειρισμών (Maxwell, 2007). Το κατάλληλα διαμορφωμένο και οργανωμένο περιβάλλον μπορεί να παράσχει στα παιδιά αυτές τις **ευκαιρίες και προκλήσεις**, που θα τα βοηθήσουν να αναπτύξουν και να εξελίξουν τις ικανότητές τους.

Προτείνει τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος το οποίο θα παρέχει στα παιδιά ευκαιρίες για **ενεργητική μάθηση**, θα είναι **αλληλεπιδραστικό** και θα επιτρέπει στα παιδιά να εργάζονται **συνεργατικά** μεταξύ τους

Μπαχεβιορισμός, τα μαθησιακά περιβάλλοντα εστιάζουν στον παιδαγωγό και την έδρα του, παρέχουν **ελάχιστο ελαστικό χώρο** και στηρίζονται στη μέθοδο των ανταμοιβών και της τιμωρίας προκειμένου να προωθήσουν και να ενθαρρύνουν τη μάθηση.

Επιδράσεις στον τρόπο οργάνωσης του περιβάλλοντος μάθησης ασκεί και η **θεωρία – σχολή μάθησης** που ασπάζεται κάποιος

Γνωστικές θεωρίες μάθησης (cognitivism),

Σχεδιασμένα και οργανωμένα ώστε να **ενθαρρύνουν την περιέργεια**, προσφέρουν **ευκαιρίες για συστηματική έρευνα** και παρουσιάζουν τη γνώση **σταδιακά**. Τα κτίρια συνδέονται με μονοπάτια, δίνουν περιοδικά τη δυνατότητα στους μαθητές να αλληλεπιδράσουν με τον εξωτερικό χώρο, οι τάξεις βρίσκονται κατά μήκος μεγάλων διαδρόμων, ενώ και στα πλαίσια αυτής της θεωρίας η έδρα του εκπαιδευτικού βρίσκεται στη κορυφή της τάξης, οι μαθητές κάθονται σε σειρές και βλέπουν τον τοίχο.

Όσο η χωρική επιλογή της τάξης, όσο και η οργάνωσή της είναι καίριας σημασίας για την παιδαγωγική διαδικασία, καθώς σε αυτές αποτυπώνονται οι αντιλήψεις για το παιδί και τη σχέση παιδαγωγών / παιδωγούμενων

Κονστρουκτιβισμός (constructivism)

επικεντρώνονται στο μαθητή και παρέχουν **ευκαιρίες για συνεργασία και πειραματισμούς**. Οι παιδαγωγοί διευκολύνουν τη μάθηση και δεν θεωρούνται δάσκαλοι. **Ενδιαφέροντα, ασφαλή, άνετα, με πλούσια ερεθίσματα και ενθαρρύνουν τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης και αλληλεπίδρασης**

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας και έχουν υιοθετηθεί νέες προσεγγίσεις στο πεδίο της προσχολικής αγωγής.

Παραδείγματα αυτών των αλλαγών αποτελούν το ολοήμερο νηπιαγωγείο, η εφαρμογή του Διαθεματικού Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ), τα προγράμματα της Ευέλικτης Ζώνης και η ομαδοσυγκεντροτική διδασκαλία. Όπως τονίζει ο Γερμανός (2009· 2005α· 2005β· 2003), η υιοθέτηση και εφαρμογή αυτών των θεσμών απαιτούν αλλαγές σε δύο κυρίως επίπεδα:

1) Μέσα στη σχολική τάξη: Μέσα στη σχολική τάξη απαιτούνται αλλαγές: α) στη μέθοδο διδασκαλίας (δραστηριότητες βιωματικής μάθησης, ομαδοκεντρικά σχήματα λειτουργίας της τάξης)· β) στα περιεχόμενα της μάθησης (συνάρτηση του μαθήματος τόσο με τα σύγχρονα γνωστικά αντικείμενα όσο και με τις καθημερινές εμπειρίες του παιδιού)· και γ) στον τρόπο λειτουργίας της τάξης (προώθηση της κριτικής σκέψης, του διαλόγου και της συνεργασίας).

2) Στη σχέση του σχολείου με την τοπική κοινωνία. Η διαδικασία μάθησης θα πρέπει να είναι ανοικτή: α) στη ζωή της γειτονιάς, της πόλης, της περιοχής· και β) στη διαφορετικότητα των ανθρώπων και του πολιτισμού.

Οι νέοι αυτοί θεσμοί και οι νέες αυτές προσεγγίσεις, επηρεάζουν, όπως είναι φυσικό, και το φυσικό περιβάλλον των προσχολικών κέντρων, το οποίο θα πρέπει να οργανωθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της σύγχρονης παιδαγωγικής.

Γονική Συμμετοχή

Οι καλά σχεδιασμένες εγκαταστάσεις ενθαρρύνουν τη γονική συμμετοχή, καθώς είναι λογικό οι γονείς να επιθυμούν οι εγκαταστάσεις του προσχολικού κέντρου να είναι ασφαλείς, καλαίσθητες και καλοδιατηρημένες.

Η γονική συμμετοχή ενθαρρύνεται όταν υπάρχουν :

- ✓ Στο προσχολικό περιβάλλον μάθησης χώροι στους οποίους οι γονείς μπορούν να περάσουν χρόνο συζητώντας με τους παιδαγωγούς και τους υπόλοιπους γονείς
- ✓ Χώροι με υλικό το οποίο προορίζεται για χρήση από τους γονείς
- ✓ Παραθύρα στους διαδρόμους, τα οποία τους δίνουν τη δυνατότητα να παρατηρούν τα παιδιά τους.

Η σημασία της σχέσης με το χώρο στην προσχολική ηλικία (Ερευνητικά Δεδομένα)

Μεγάλη μερίδα **ερευνών** καταδεικνύει πως κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της ζωής η **διανοητική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη** των παιδιών επηρεάζεται από την ποιότητα των εμπειριών τους και από το περιβάλλον τους. Τα μικρά παιδιά μαθαίνουν μέσα από το **παιχνίδι** και μέσω της **εξερεύνησης** και της **αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον**, τόσο κοινωνικά όσο και σωματικά. Χρειάζονται τάξεις και εξωτερικούς χώρους που διαφέρουν σημαντικά από τις τάξεις στις μεγαλύτερες βαθμίδες εκπαίδευσης (Sussman & Gillman, 2007).

Ερευνητικά δεδομένα συνδέουν το χώρο:

1) Με τη **γνωστική ανάπτυξη** του παιδιού: ο υλικός χώρος παρέχει πληροφορίες και ερεθίσματα, τα οποία το παιδί προσλαμβάνει, μέσω των μηχανισμών αφομοίωσης και οδηγούν αφενός στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και αφετέρου στη διαμόρφωση πρακτικών και στάσεων απέναντι στο υλικό και στο κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον.

2) Με την **ανάπτυξη της λογικής σκέψης**, την **ωρίμανση** και την **ανάπτυξη της προσωπικότητας** του παιδιού.

3) Με την ανάπτυξη της **φαντασίας** και της **δημιουργικότητας** του παιδιού, καθώς και με τις διαδικασίες **κοινωνικής και πολιτισμικής ωρίμανσης και απόκτησης της δικής του ταυτότητας**

(Lee Anderson & Philibosian, 2003· Sussman & Gillman, 2007· Sugiyama & Moore, 2005· Weinstein & David, 1987).

Chatterjee, 2005/ **Ανάπτυξη του εγκεφάλου**

Ο χώρος και οι επιδράσεις του στα παιδιά σχετίζονται και με την **έρευνα** για την **ανάπτυξη του εγκεφάλου**. Πιο συγκεκριμένα, ο χρόνος που δαπανούν τα βρέφη σε διάφορα πλαίσια παίζει ρόλο στη **διαμόρφωση αναμνήσεων**. Συνάμα, η επαφή με «ζωντανά», διασκεδαστικά και εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, κατά την παιδική ηλικία, διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο **βλέπουμε και κατανοούμε τον κόσμο** και με τον οποίο αναπτύσσουμε την **ταυτότητά μας στον κόσμο**

Γερμανός, 2004β / κοινωνική ανάπτυξη

Το άτομο αναπτύσσεται σε ένα περιβάλλον ταυτόχρονα **υλικό και κοινωνικό** και η σχέση με τον υλικό χώρο αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο των διαδικασιών επικοινωνίας. Έτσι, ο υλικός χώρος **ρυθμίζει τις κοινωνικές σχέσεις**, καθώς είναι φορτισμένος με **συναισθηματικά και πολιτισμικά στοιχεία**, συνδεδεμένα με τον τρόπο ζωής και τα συστήματα αξιών και μοντέλων που τον επηρεάζουν

Heerwagen, 2008/ ευημερία

Ο χώρος και ο τρόπος που αυτός είναι οργανωμένος επιδρούν όχι μόνο στις βασικές ανάγκες αλλά και στην ευημερία των χρηστών. **Οι ανάγκες για ευημερία, αναφέρονται στην εκπλήρωση, στην ποιότητα ζωής, και στην ψυχική υγεία. Η αποτυχία εκπλήρωσης των αναγκών για ευημερία μπορεί να οδηγήσει σε ψυχο-κοινωνική κακομεταχείριση και σε ασθένειες που σχετίζονται με το στρες.**

Η επίδραση διάφορων χαρακτηριστικών του χώρου στην ανάπτυξη των παιδιών

Μέγεθος του σχολείου και της τάξης

→ Η ποικιλία και η ποιότητα των αναπτυξιακών εμπειριών φαίνεται πως επηρεάζεται από το **μέγεθος των εγκαταστάσεων**. Σύμφωνα με τον Schneider (2002) **το μέγεθος του σχολείου** συνδέεται με θετικές εκβάσεις και επιτεύγματα για τα παιδιά, ειδικά για αυτά που έχουν χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο.

Ερευνητικά δεδομένα δείχνουν πως σε προσχολικά κέντρα τα οποία έχουν εγγεγραμμένα περισσότερα από 60 παιδιά έμφαση δίνεται στους κανόνες και στις ρουτίνες. Αντίθετα, σε μικρότερα προσχολικά κέντρα παρέχονται στα παιδιά περισσότερες ευκαιρίες για αναψυχή, απόλαυση και θαυμασμό.

→ Σημαντική επίδραση στην ανάπτυξη των παιδιών ασκεί και **το μέγεθος της τάξης**. Σύμφωνα με διάφορες έρευνες (Textor, 1998· Phyfe – Perkins, 1980· Sugiyama & Moore, 2005· Torelli & Durrett, χ.χ· Schneider, 2002· Earthman, 2002), το μέγεθος της τάξης, ο χώρος, δηλαδή, που αναλογεί σε κάθε παιδί, δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, με την προϋπόθεση ότι δεν είναι συνωστισμένος, κάτι που έχει σίγουρα αρνητικές επιπτώσεις.

Η μεγαλύτερη πυκνότητα οδηγεί σε πιο επιθετική και καταστρεπτική συμπεριφορά, δεν φαίνεται να ασκεί, σύμφωνα με τον Moore (2001) επίδραση στα κοινωνικά και διανοητικά επιτεύγματα και κατορθώματα.

Μέγεθος του σχολείου και της τάξης

Η **White** (2004b) συνοψίζει τις επιδράσεις που ασκεί η μεγάλη πυκνότητα στην ανάπτυξη των παιδιών στα εξής:

- Τα παιδιά είναι πιο επιρρεπή σε προβλήματα συμπεριφοράς και σε επιθετική συμπεριφορά.
- Επιδεικνύουν περισσότερο ανταγωνιστική αλληλεπίδραση με τα υπόλοιπα παιδιά.
- Παρουσιάζουν μειωμένα επίπεδα δραστηριότητας και έχουν την τάση να ατενίζουν τον τοίχο ή τις γωνίες της τάξης.
- Εμπλέκονται λιγότερο στο παιχνίδι.
- Έχουν λιγότερες θετικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και εμπλέκονται περισσότερο σε μοναχικό παιχνίδι.
- Παρουσιάζουν αυξημένα επίπεδα στρες.

Η πυκνότητα του χώρου και ο συνωστισμός ασκεί επιδράσεις όχι μόνο στη συμπεριφορά των παιδιών αλλά και των **παιδαγωγών**. Πιο συγκεκριμένα, οι παιδαγωγοί σε **μικρές τάξεις** φαίνεται να έχουν **περισσότερο ελεγκτική συμπεριφορά** προς τα παιδιά, να είναι **περισσότερο καθοδηγητικοί** και να εφαρμόζουν περισσότερο **οργανωμένα αναλυτικά προγράμματα**

Η οργάνωση σε επιμέρους περιοχές

Σημαντικός είναι και ο **τρόπος οργάνωσης του χώρου**. Μια οργάνωση του χώρου που επιτρέπει στα παιδιά την απομόνωσή τους και την ησυχία, που είναι **χωρισμένος σε διαφορετικές γωνίες** και που τα είδη δραστηριοτήτων παραμένουν χωρισμένα, μπορεί να προσφέρει στα παιδιά περισσότερα πράγματα από ότι η εξασφάλιση απλά περισσότερων τετραγωνικών χώρου παιχνιδιού.

Για παράδειγμα, η οργάνωση του χώρου σε μικρές γωνιές, που χρησιμοποιούνται από μικρές ομάδες παιδιών οδηγεί σε πιο ήσυχες αλληλεπιδράσεις και σε περισσότερη συμμετοχή σε δραστηριότητες.

→ Η οργάνωση του χώρου σε επιμέρους περιοχές φαίνεται πως υποστηρίζει τις διαδικασίες κοινωνικής αλληλεπίδρασης, ενθαρρύνει την **εξερευνητική και συνεργατική συμπεριφορά**, προστατεύει από τη διακοπή του παιχνιδιού των παιδιών, επαυξάνει το φάσμα προσοχής των παιδιών και μειώνει τις διακοπές των δραστηριοτήτων. Από την άλλη μεριά, τα παιδιά τείνουν να συμμετέχουν περισσότερο σε δραστηριότητες που περιέχουν τρέξιμο και κνηνητό όταν ο χώρος δεν είναι διαχωρισμένος σε επιμέρους περιοχές (*Phyfe – Perkins, 1980· Sanoff, 1995· Lowman & Ruhmann, 1998· Butin & Woolums, 2009*).

Εξοπλισμός

- Σημαντικό είναι να είναι η τάξη εξοπλισμένη και οργανωμένη ανάλογα με τις ανάγκες των παιδιών και τα παιχνίδια να είναι υψηλής ποιότητας
- Η ύπαρξη ποικιλίας υλικών και εξοπλισμού παρέχει στα παιδιά ένα επίπεδο ελέγχου, καθώς τους δίνεται η ευκαιρία να επιλέγουν τα υλικά που ανταποκρίνονται στο δικό τους επίπεδο ικανοτήτων
- Όταν δεν υπάρχουν καθόλου διαθέσιμα υλικά και ο εξοπλισμός είναι ορισμένος, άκαμptos ή περιορισμένος, τα παιδιά περνούν την ώρα τους παρακολουθώντας, περιμένοντας, αγγίζοντας, μιμούμενα, φλυαρώντας, καβγαδίζοντας και γυρίζοντας ολόγυρα με τα άλλα παιδιά. Το παιχνίδι τους δεν είναι καθόλου περίπλοκο και έχει πολύ μικρή διανοητική αξία (Clarke – Stewart, 1988).
- Η παροχή υλικών και ο τρόπος οργάνωσης της τάξης φαίνεται να σχετίζεται και με την κοινωνική ικανότητα των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Howes et al. (1992) τα παιδιά δεν γίνονται πιο ικανά κοινωνικά με τους συνομηλίκους τους μόνο μέσω της εκτεταμένης επαφής και εμπειρίας, αλλά συνάμα, με την παροχή υλικών και με την οργάνωση της τάξης

Εξοπλισμός

- Επιδράσεις φαίνεται πως ασκούν και η **επίπλωση** και ο εξοπλισμός
- Σύμφωνα με το **Πρόγραμμα Εκπαιδευτικών Κτιρίων και Επίπλωσης της UNESCO**, τα μη άνετα και τα ακατάλληλα έπιπλα μπορούν να προκαλέσουν προβλήματα, όπως για παράδειγμα πόνο στην πλάτη, περιορισμένο φάσμα προσοχής, δυσκολίες στη γραφή, ενώ περιορίζουν τις μαθησιακές δυνατότητες (Fisher, 2001).
- Οι Higgins et al. (2005) τονίζουν πως τα **έπιπλα και ο εξοπλισμούς**, καθώς εξασφαλίζουν άνεση, ασκούν **επιδράσεις στα επιτεύγματα των παιδιών** όσον αφορά τους διάφορους τομείς του αναλυτικού προγράμματος και στις στάσεις των παιδιών. Όσον αφορά την εμπλοκή των παιδιών (βελτιώσεις στα επίπεδα προσοχής, τα παιδιά δαπανούν περισσότερο χρόνο σε μια δραστηριότητα, μείωση των ανεπιθύμητων συμπεριφορών), **τα παιδιά που κάθονται πιο άνετα ασχολούνται περισσότερο χρονικό διάστημα με τις δραστηριότητες.**
- Όταν ο χώρος δεν είναι προσαρμοσμένος στην παιδική κλίμακα περιορίζει τη συμπεριφορά των παιδιών και δεν τους επιτρέπει να «ελέγξουν» και να δράσουν ελεύθερα στο χώρο. Συνάμα, ο έλεγχος του περιβάλλοντος από το παιδί περιορίζεται όταν δεν παρέχεται στα παιδιά η δυνατότητα να «προσωποποιήσουν» το χώρο (π.χ. τα έπιπλα και τα παιχνίδια μπορούν να αναπροσαρμόζονται ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες των παιδιών, ανάλογα με την δραστηριότητα) (Maxwell, 2007)

Ύψος, Χρώμα, Υφές, Φωτισμός

- Το ύψος της οροφής και το χρώμα των τοίχων φαίνεται να συσχετίζονται με τη συνεργατική συμπεριφορά των παιδιών είναι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας των Read et al (1999)
- **Υψηλότερα σκορ** αποδόθηκαν στην **συνεργατική συμπεριφορά** των παιδιών προσχολικής ηλικίας, που βρισκόταν σε χώρους που η **οροφή είχε διαφορετικά ύψη** σε σχέση με τα παιδιά που βρισκόταν σε χώρους που το ύψος της οροφής και το χρώμα των τοίχων δεν είχε διαφοροποιήσεις.
- **Χαμηλά σκορ** αποδόθηκαν στην **συνεργατική συμπεριφορά** των παιδιών και σε περιβάλλοντα που είχαν **πολλές διαφοροποιήσεις στο χρώμα των τοίχων ή στο ύψος της οροφής**. Αυτό αποδίδεται από τους ερευνητές στο γεγονός ότι ο χώρος αυτός ήταν πολύ μικρός και οι μεγάλες διαφοροποιήσεις ήταν, ενδεχομένως, περισσότερο εμφανείς και έτσι πολύ διεγερτικές για τα παιδιά.
- **Πιο αναλυτικά, έχει βρεθεί ότι:** α) χαμηλότερου ύψους οροφές ενθαρρύνουν πιο ήσυχο παιχνίδι, σε αντίθεση με ψηλότερες οροφές που ενθαρρύνουν ενεργητικό παιχνίδι· β) το ύψος της οροφής που είναι προσαρμοσμένο στην παιδική κλίμακα ενθαρρύνει την αυτοεκτίμηση και παρέχει στα παιδιά μια αίσθηση ασφάλειας· γ) ο εντονότερος φωτισμός, σε συνδυασμό με το χρώμα ενθαρρύνει περισσότερο στενή επικοινωνία.

Ύψος, Χρώμα, Υφές, Φωτισμός

- Γενικά, τόσο το **χρώμα** όσο και **οι υφές** ασκούν σημαντικές επιδράσεις στα παιδιά.
- **Η αίσθηση της αφής** συνδέεται στενά με τη **γνωστική ανάπτυξη** των παιδιών, καθώς γνωρίζουν το περιβάλλον μέσα από την αφή,
- Ενώ το **χρώμα** φαίνεται να ασκεί επιδράσεις στη **συμπεριφορά των παιδιών**. Έτσι, τα απλά χρώματα δημιουργούν μια αίσθηση χαλάρωσης και τα ζεστά χρώματα δημιουργούν την αίσθηση της θέρμης και του ενθουσιασμού (GSA, 2003).
- Ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι υπάρχει στατιστικά **σημαντική συσχέτιση μεταξύ της απόδοσης των παιδιών και του φυσικού φωτισμού**. Το φως του ήλιου παρέχει ένα ειδικό τύπο φωτισμού που είναι **απαραίτητος για την λειτουργία των συστημάτων του ανθρώπινου σώματος**. Από την άλλη μεριά, ο τεχνητός φωτισμός δεν παρέχει στα ανθρώπινα αντιληπτικά συστήματα όλους εκείνους τους τύπους φωτισμού που χρειάζεται το ανθρώπινο σώμα (Sanoff, 1995). Τα παιδιά που βρίσκονται σε τάξεις με **περισσότερο φυσικό φωτισμό** έχουν βρεθεί να **προοδεύουν καλύτερα** και πιο γρήγορα σε σύγκριση με τους μαθητές σε τάξεις με λιγότερο φυσικό φωτισμό (Washor, 2003).

Ήχος

→ Επιδράσεις ασκεί και ο ήχος.

→ Σύμφωνα με τους **Maxwell & Evans** (1999) εκτός από το ακουστικό σύστημα, τα υψηλά επίπεδα θορύβου ασκούν επιδράσεις και σε τρεις επιπλέον τομείς:

1. τον **φυσιολογικό τομέα**, ερευνητικά δεδομένα δείχνουν πως όταν τα παιδιά είναι εγγεγραμμένα σε κάποιο προσχολικό περιβάλλον μάθησης το οποίο βρίσκεται κοντά σε κάποια πηγή υψηλού επιπέδου θορύβου (π.χ. αεροδρόμιο, τρένα, κ.λ.π.), παρουσιάζουν αυξημένη αρτηριακή πίεση.

2. Όσον αφορά τον **τομέα των κινήτρων**, τα δεδομένα δείχνουν πως η έκθεση σε μη ελεγχόμενα επίπεδα θορύβου κάνει τα παιδιά περισσότερο ευαίσθητα στη μαθησιακή αδυναμία. Μαθησιακή αδυναμία σημαίνει ότι το άτομο μαθαίνει πως τα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του δεν συνδέονται με τις πράξεις του.

3. Επιδράσεις στο **γνωστικό τομέα**, οι ερευνητικοί σχεδιασμοί έχουν επικεντρωθεί στις επιδράσεις του ήχου στη μνήμη, την προσοχή/ αντίληψη και τα ακαδημαϊκά επιτεύγματα. Όσον αφορά τη μνήμη, ο ήχος φαίνεται πως ασκεί επιδράσεις μόνο αν η δραστηριότητα απαιτεί ταυτόχρονα να δοθεί ειδική προσοχή.

Αναλογία παιδιών- εκπαιδευτικών

- Σημαντικές επιδράσεις ασκούν και **το μέγεθος της ομάδας και οι αναλογίες παιδιών παιδαγωγών**, οι οποίες αποτελούν δομικά χαρακτηριστικά της ποιότητας ενός προσχολικού προγράμματος (Ρέντζου, 2011· Rentzou & Sakellariou, 2011).
- Ως αναλογία παιδιών – παιδαγωγών ορίζεται ο αριθμός των παιδιών που δέχονται τη φροντίδα κάθε ενήλικου την ημέρα που το παιδί παρατηρείται (**αριθμός παιδιών ανά ενήλικα**) (Howes, 1983, σ. 101).
- Η αναλογία ενηλίκων / παιδιών ορίζεται ως **δομική συνθήκη** που, **όταν είναι ιδανική**, επιτρέπει σε εκείνους που αναλαμβάνουν τη φροντίδα των παιδιών να συμμετέχουν σε **ευαίσθητες, εξατομικευμένες αλληλεπιδράσεις** με τα παιδιά που φροντίζουν, οι οποίες ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους (Howes και Ponciano, 2006, σ. 110).
- Η National Day Care Study (Ruopp et al., 1979) δείχνει ότι **η κοινωνική και νοητική ανάπτυξη** των παιδιών επαυξάνεται σε τάξεις με μικρότερες αναλογίες παιδιών – παιδαγωγών.

Αναλογία παιδιών- εκπαιδευτικών

- Ως **μέγεθος ομάδας** ορίζεται ο αριθμός των παιδιών που ομαδοποιούνται μαζί σε μία τάξη.
- Το βασικό **μέγεθος της ομάδας παιδιών στην τάξη επιδρά στην ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας, ανεξάρτητα από την αναλογία ενηλίκων / παιδιών.** Ακόμη κι αν υπάρχουν καλές αναλογίες παιδιών / παιδαγωγών, τα υψηλά επίπεδα θορύβου και η σύγχυση που προκαλείται από μια μεγάλη ομάδα παιδιών, τα οποία συνωστίζονται σε ένα δωμάτιο, καθιστούν πιο δύσκολο το έργο των παιδαγωγών, ώστε να δώσουν την απαιτούμενη προσοχή στις ατομικές ανάγκες των παιδιών
- Το **μικρό μέγεθος ομάδας,**
 - επιτρέπει και ενθαρρύνει περισσότερες ευκαιρίες για λεκτική αλληλεπίδραση, μάθηση η οποία ξεκινάει από τα ίδια τα παιδιά, εξερεύνηση και επίλυση προβλημάτων (National Research Council, 2000).
 - φαίνεται να επαυξάνει τη η **κοινωνική και νοητική ανάπτυξη των παιδιών.**
 - επιτρέπει την έκφραση περισσότερο **θετικών αισθήματων,** εμπλοκή σε περισσότερες **συζητήσεις και παιχνίδια και είναι περισσότερο δημιουργικά και συνεργατικά** (Howes και Ponciano, 2006).

Αναλογία παιδιών- εκπαιδευτικών

Γενικά, θα λέγαμε ότι η **αναλογία των ενηλίκων προς τα παιδιά** και ο **συνολικός αριθμός των παιδιών** στην ομάδα αποτελούν δύο βασικούς δείκτες της **ποιότητας** της ημερήσιας φροντίδας και αγωγής και είναι χαρακτηριστικά τα οποία ασκούν, συνήθως, άμεση επίδραση στις συναλλαγές παιδαγωγού – παιδιού (Allhusen & Clarke – Stewart, 2001).

Τόσο το μέγεθος της ομάδας όσο και οι αναλογίες παιδιών παιδαγωγών φαίνεται πως είναι ισχυρότεροι δείκτες και προλέγοντες της **ποιότητας** για τα βρέφη και θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικοί παράγοντες ποιότητας για τη φροντίδα που παρέχεται στα βρέφη και τα μικρά παιδιά (Azer et al, 2002).

Κριτήρια για την οργάνωση του χώρου σύμφωνα με διεθνείς οργανισμούς

Οι **αναπτυξιακά κατάλληλες** πρακτικές βασίζονται στη γνώση του πως αναπτύσσονται και μαθαίνουν τα παιδιά. Στα πλαίσια των **αναπτυξιακά κατάλληλων πρακτικών**, διατυπώνονται μια σειρά αρχών και κανόνων, που βοηθούν στην εφαρμογή της διδακτικής πρακτικής.

Κατά συνέπεια, και ο **χώρος** θα πρέπει να είναι έτσι οργανωμένος ώστε να ανταποκρίνεται και να προωθεί τις αρχές που διατυπώνονται στα πλαίσια των **Αναπτυξιακά Κατάλληλων Πρακτικών**.

Χώρος και κριτήρια ΝΑΕΥC

ΝΑΕΥC (2005)· Head Start (2005)

Στόχος του ΝΑΕΥC είναι η εξασφάλιση ποιοτικής ημερήσιας αγωγής και φροντίδας για όλα τα παιδιά

Προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο **στόχος** ο ΝΑΕΥC έχει προτείνει **κριτήρια** τα οποία καθορίζουν και οδηγούν στην **δημιουργία ποιοτικών προγραμμάτων** και ταυτόχρονα συμβάλλουν στην **καλύτερη δυνατή ανάπτυξη και αγωγή των παιδιών**.

Τα **κριτήρια** που έχουν προταθεί από τον ΝΑΕΥC βασίζονται σε ένα **θεμελιώδες πλαίσιο**, το οποίο αποτελείται από **τέσσερις περιοχές ενδιαφέροντος**

*Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι, που έχουν προταθεί από τον ΝΑΕΥC, σημαντικό ρόλο παίζει και η **οργάνωση του περιβάλλοντος***

Σχέσεις και αλληλεπίδραση παιδιών – παιδαγωγών:

Προκειμένου το πρόγραμμα να προωθήσει την ανάπτυξη θετικών σχέσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ των παιδιών και των παιδαγωγών, ο **χώρος** θα πρέπει να είναι οργανωμένος με τέτοιο τρόπο ώστε να παρέχει **ευκαιρίες τόσο λεκτικής όσο και μη λεκτικής αλληλεπίδρασης, τόσο σε μικρές όσο και σε μεγάλες ομάδες**

- ✓ δεν θα πρέπει ο χώρος να φαίνεται συνωστισμένος,
- ✓ θα πρέπει να περιλαμβάνει χαμηλά τραπέζια
- ✓ ποικιλία κέντρων ενδιαφέροντος
- ✓ χώρο στον οποίο οι παιδαγωγοί θα μπορούν να αλληλεπιδρούν εξατομικευμένα με τα παιδιά
- ✓ η διαρρύθμιση να επιτρέπει τα τραπέζια και οι καναπέδες θα πρέπει να τοποθετούνται κατά τέτοιο τρόπο ώστε τα παιδιά να είναι αντικριστά το ένα στο άλλο, προκειμένου να διευκολύνεται η κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ τους
- ✓ άνετα καθίσματα για τους ενήλικες,
- ✓ δυνατότητα, τα παιδιά να καθίσουν κοντά στα παράθυρα

Αναλυτικό πρόγραμμα :

- ✓ Οι τάξεις θα πρέπει να διαθέτουν επαρκή χώρο, εξοπλισμό και αποθηκευτικούς χώρους
- ✓ Να επιτρέπεται η ελεύθερη και άνετη κυκλοφορία των παιδιών από περιοχή σε περιοχή
- ✓ Η τοποθέτηση του αποθηκευτικού χώρου κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μην εμποδίζει την κυκλοφορία των παιδιών αλλά και την επίβλεψη
- ✓ Θα πρέπει να εκτίθενται υλικά και έργα των παιδιών, που σχετίζονται με τις τρέχουσες δραστηριότητες, οι οποίες υλοποιούνται στα πλαίσια του αναλυτικού προγράμματος.
- ✓ Ο χώρος να υποστηρίζει και να προωθεί την ισορροπία των εξής δραστηριοτήτων: εσωτερικού και εξωτερικού χώρου, ήσυχες και ενεργητικές, ατομικές και ομαδικές, κινητικές δραστηριότητες που υποβοηθούν την ανάπτυξη των μικρών και των μεγάλων μυών, δραστηριότητες που ξεκινούν από τα παιδιά και από τους παιδαγωγούς.
- ✓ Ο χώρος να είναι ελαστικός, ώστε να είναι εύκολη η συνεχής αναδιαμόρφωσή του.

Διδασκαλία :

Το εκπαιδευτικό προσωπικό σχεδιάζει καθημερινά δραστηριότητες, οι οποίες έχουν ως στόχο να προάγουν την ανάπτυξη και τη γνώση του παιδιού σε όλους τους τομείς.

Αφενός χρειάζεται ο χώρος του προσχολικού κέντρου να προστατεύει την υγιεινή και την ασφάλεια των παιδιών και αφετέρου να καλύπτει τις ανάγκες των παιδιών για κίνηση, αισθητηριακή παρακίνηση, καθαρό αέρα, ξεκούραση και τροφή.

- ✓ Ο χώρος θα πρέπει να είναι έτσι οργανωμένος, ώστε να παρέχει ποικιλία υλικών που προωθούν τη γνώση σε όλους τους τομείς ανάπτυξης και που ενθαρρύνουν τα παιδιά για εξερεύνηση, πειραματισμούς και ανακάλυψη
- ✓ Ο τρόπος οργάνωσης του χώρου μπορεί να αποτρέψει τα παιδιά από το να επιδείξουν μη επιθυμητές συμπεριφορές .
- ✓ Τα υλικά θα πρέπει να είναι έτσι οργανωμένα ώστε τα παιδιά να μπορούν να τα βρουν όποτε τα αναζητήσουν αλλά και να τα βάλουν πάλι στη θέση τους.

Αξιολόγηση της προόδου των παιδιών:

- ✓ Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι αυτού του κριτηρίου χρειάζεται να υπάρχουν **αποθηκευτικοί χώροι, στους οποίους θα τηρούνται τα αρχεία και τα portfolios των παιδιών.**
- ✓ Συνάμα, αναγκαία είναι η **ύπαρξη χώρου για συσκέψεις των παιδαγωγών αλλά και των παιδαγωγών με τους γονείς.**

Υγεία:

- ✓ Ο τρόπος με τον οποίο είναι σχεδιασμένος ο χώρος του προσχολικού κέντρου θα πρέπει να διευκολύνει την **εύκολη επίβλεψη και τη διατήρηση.**
- ✓ Οι χώροι των παιδιών πρέπει να **καθαρίζονται πάρα πολύ συχνά** και γι αυτό το λόγο τα **υλικά θα πρέπει να είναι ανθεκτικά.**
- ✓ Αναγκαίες είναι οι **παροχές για τουαλέτα καθώς και για πλύσιμο των χεριών τόσο για τα παιδιά όσο και για τους ενήλικες.**
- ✓ Επίσης, τα **χημικά προϊόντα** θα πρέπει να φυλάσσονται σε αποθηκευτικούς χώρους που **κλειδώνουν.**
- ✓ Τέλος, σκόπιμο κρίνεται τόσο τα παιδιά όσο και οι παιδαγωγοί **να μην φοράνε παπούτσια όταν πατάνε σε περιοχές όπου τα παιδιά παίζουν στο πάτωμα.**

Παιδαγωγοί:

Η ποιότητα του χώρου και ο σχεδιασμός του προσχολικού κέντρου μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην προσέλκυση και τη διατήρηση ικανών παιδαγωγών, μιας και δαπανούν το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας τους μέσα στην τάξη.

- ✓ Ένα σωστά σχεδιασμένο και οργανωμένο περιβάλλον μπορεί να συντελέσει στη **βελτίωση της στάσης των παιδαγωγών, στη μείωση του άγχους και να μειώσει την προσπάθεια που χρειάζεται να καταβάλλουν οι παιδαγωγοί.**
- ✓ Μπορεί, επίσης, να **συντελέσει στην μείωση των επιπέδων θορύβου**, με το διαχωρισμό των περιοχών σε ήσυχες και θορυβώδεις και με την χρήση ηχοαπορροφητικών υλικών.
- ✓ Ο χώρος θα πρέπει να έχει τέτοια χαρακτηριστικά, τα οποία θα **διευκολύνουν την εργασία των παιδαγωγών και θα μειώνουν τις προσπάθειές τους.** Επίσης, θα πρέπει να υπάρχουν χώροι συσκέψεων για συναντήσεις, άνετος χώρος ανάπαυσης για τα διαλείμματα των παιδαγωγών, χώρος προετοιμασίας των εργασιών τους και χώρος αποθήκευσης των υλικών και του εξοπλισμού.

Αλληλεπίδραση παιδαγωγών – γονέων και σχέσεις με την κοινότητα:

- ✓ Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι αυτού του κριτηρίου, θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα για την ύπαρξη άνετου και ευχάριστου χώρου, στον οποίο οι παιδαγωγοί και οι γονείς θα μπορούν να συναντιούνται και να συσκέπτονται.
- ✓ Αναγκαία είναι, επίσης, η ύπαρξη μιας περιοχής υποδοχής των γονέων.
- ✓ Ιδανικά, χρήσιμη κρίνεται η ύπαρξη ενός χώρου για τους γονείς μέσα στην τάξη, η οποία θα χρησιμοποιείται τόσο κατά την επίσκεψή τους στην τάξη του παιδιού τους όσο και κατά τη συμμετοχή τους σε διάφορες δραστηριότητες στην τάξη.
- ✓ Τέλος, σκόπιμη είναι η ύπαρξη πινάκων ανακοινώσεων, κιτίων αλληλογραφίας και η ανταλλαγή ενημερωτικών δελτίων.
- ✓ Μεγάλοι χώροι εκδηλώσεων είναι εξίσου σημαντικοί προκειμένου να μπορούν τα μέλη της κοινότητας να παρακολουθούν δραστηριότητες που οργανώνονται από τα παιδιά (π.χ. σχολικές γιορτές, εκθέσεις έργων, κ.λ.π.).

Φυσικό περιβάλλον:

Το φυσικό περιβάλλον ασκεί επίδραση **στη λειτουργική ποιότητα** του προσχολικού κέντρου, ενώ ταυτόχρονα **επηρεάζει** εμφανώς τη **συμπεριφορά και την ανάπτυξη** των παιδιών, καθώς και **την αποτελεσματική λειτουργία και την αίσθηση ευημερίας των παιδαγωγών.**

- Ένα ευχάριστο και λειτουργικό περιβάλλον επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι παιδαγωγοί ανταποκρίνονται και αλληλεπιδρούν με τα παιδιά.
- Το ιδανικό περιβάλλον είναι ενδιαφέρον, πλούσιο και προκλητικό.
- Δεν είναι όμως υπερ – παρακινητικό και επιδεικτικό.
- Προσφέρει πληθώρα οπτικών και απτικών εμπειριών, ενώ συμπεριλαμβάνει φυσικά στοιχεία στο μέγιστο δυνατό βαθμό.
- Το προσχολικό περιβάλλον μάθησης θα πρέπει να έχει επαρκή χώρο για ενεργητικό παιχνίδι, πολλούς αποθηκευτικούς χώρους και πληθώρα υλικών που θα διευκολύνουν την εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος. Τόσο στον εσωτερικό όσο και στον εξωτερικό χώρο θα πρέπει να υπάρχουν ήσυχες και θορυβώδεις περιοχές.

Ηγεσία και διαχείριση:

→ Ο χώρος ο οποίος θα φιλοξενεί το γραφείο του διευθυντή θα πρέπει να είναι έτσι τοποθετημένος, ώστε να διευκολύνει τη συχνή επαφή του με τα παιδιά, τους γονείς και το εκπαιδευτικό και βοηθητικό προσωπικό.

→ Επιπλέον χώρος κρίνεται απαραίτητος για συσκέψεις με τους γονείς.

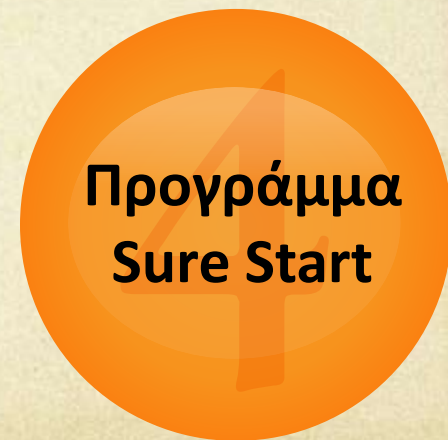
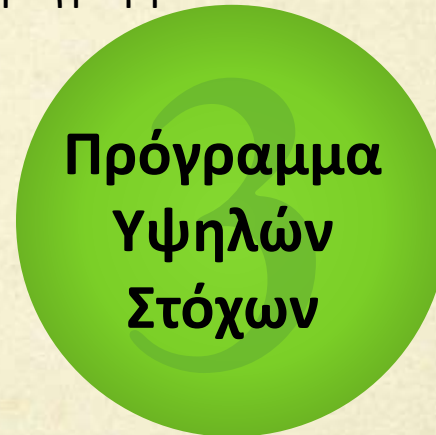
→ Τέλος, το γραφείο του διευθυντή θα πρέπει να έχει επαρκή χώρο ώστε να συμπεριλαμβάνει αποθηκευτικούς χώρους, καθώς και όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό

Η προσέγγιση του χώρου από διάφορα προγράμματα προσχολικής αγωγής

Η σπουδαιότητα του χώρου και η συμβολή του στη συνολική ποιότητα ενός προσχολικού κέντρου, ενισχύεται και από τη σημασία που έχει αποδοθεί σε αυτόν από διάφορα προγράμματα προσχολικής αγωγής.

Στο παρόν υποκεφάλαιο θα παρουσιαστεί, συνοπτικά, η σημασία που δίνεται στο χώρο, από τα προγράμματα

Στα πλαίσια του προγράμματος της Montessori το περιβάλλον:

- Είναι προπαρασκευασμένο, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών και μοιάζει με το σπίτι τους.
- Είναι διαμορφωμένο σε κέντρα ενδιαφέροντος στα οποία τα παιδιά μπορούν να κινούνται ελεύθερα, αντί να είναι καθισμένα σε θρανία και στα οποία τα παιδιά μπορούν να απασχοληθούν για όσο χρόνο θέλουν.
- Διαθέτει δωμάτιο και έπιπλα προσαρμοσμένα στις διαστάσεις των παιδιών.
- Διαθέτει έπιπλα ανοιχτόχρωμα, για να μπορούν εύκολα να τα πλένουν και ελαφριά για να μπορούν να τα μετακινούν τα ίδια τα παιδιά.
- Είναι εξοπλισμένο με φυσικά υλικά.
- Προωθεί την αισθητική καλλιέργεια του παιδιού καθώς είναι όμορφα διακοσμημένο.
- Είναι βαμμένο σε ζεστούς τόνους.
- Είναι εξοπλισμένο με υλικό ταχτοποιημένο σε χαμηλά ράφια και περιορισμένο σε ποσότητα.
- Ανταποκρίνεται στην ανάγκη του παιδιού να μάθει μέσω της κίνησης, καθώς η κίνηση είναι αυτή που κινητοποιεί τη διανοητική ανάπτυξη
- Κάθε παιδί έχει ένα συρτάρι με το όνομά του για τα προσωπικά του αντικείμενα (Ντολιοπούλου, 2000· Hainstock, 1968· <http://www.montessori.edu/prod.html>).

Η οργάνωση του φυσικού περιβάλλοντος είναι σημαντική για το πρόγραμμα Reggio Emilia, αφού θεωρείται πως εκπέμπει εκπαιδευτικά μηνύματα και χαρακτηρίζεται ως «τρίτος παιδαγωγός».

Reggio Emilia

Αν επισκεφθεί κανείς ένα σχολείο του Reggio Emilia, αισθάνεται πως βρίσκεται σε μια **μεγάλη σχολική «οικογένεια»**. Τα σχολεία μοιάζουν με **μεγάλα σπίτια** και είναι ιδιαίτερα ελκυστικά, όσον αφορά την ποιότητα των επίπλων, την οργάνωση του χώρου και την ποιότητα των εκθέσεων των έργων των παιδιών.

Κάθε γωνιά και **κάθε χώρος** σε ένα τέτοιο προσχολικό περιβάλλον μάθησης έχει τη **δική του ταυτότητα** και έχει ως σκοπό να απασχολήσει το παιδί και να επικοινωνήσει μαζί του και με τη σειρά του να προσεχθεί από τα παιδιά και τους ενήλικες.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό, **το περιβάλλον μπορεί να «εκπαιδεύσει»** όταν υποστηρίζει περίπλοκες, ποικίλες, υποστηρικτικές και μεταβαλλόμενες σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, των απτών εμπειριών, των ιδεών και των διαφόρων τρόπων έκφρασης αυτών των ιδεών (Sanoff, 1995· Ντολιοπούλου, 2000· Chatterjee, 2005· Edwards et al., 2000· Bullard, 2009).

Πρόγραμμα Υψηλών Στόχων

Το πρόγραμμα του **High / Scope** αποδίδει μεγάλη σημασία στο χώρο και γι αυτό το λόγο έχει σχεδιάσει μια σειρά από πρότυπα για τη διαμόρφωση και τον εξοπλισμό της αίθουσας διδασκαλίας, καθώς και κάποιους βασικούς άξονες για τη χρησιμοποίηση του χώρου (Σακελλαρίου, 2011).

Σύμφωνα με το High/Scope, ο τρόπος οργάνωσης και χρησιμοποίησης του χώρου μπορεί να συμβάλλει στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος «ενεργητικής μάθησης».

Εν κατακλείδι, το Πρόγραμμα του High/Scope έχει ως κεντρικό σημείο αναφοράς την **ενεργητική συμμετοχή** του παιδιού στην οργάνωση και χρησιμοποίηση του χώρου. Γι αυτό το λόγο, το φυσικό περιβάλλον προκαλεί και παρέχει στα παιδιά την δυνατότητα να κινηθούν ελεύθερα, να εξερευνήσουν τα υλικά, να εξασκήσουν τη δημιουργικότητά τους και να επιλύσουν προβλήματα.

Προγράμμα Sure Start

Στα πλαίσια του προγράμματος, ο χώρος, ο σχεδιασμός και η οργάνωσή του, παίζουν σημαντικό ρόλο. Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος, πριν το σχεδιασμό θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη πέντε σημαντικές παράμετροι. Το προσχολικό περιβάλλον μάθησης θα πρέπει να: 1) εμπνέει τα παιδιά, τους γονείς και το προσωπικό που εξυπηρετεί, 2) εκτιμάται και να είναι σεβαστό από την κοινότητα, την οποία εξυπηρετεί, 3) αποπνέει ευχάριστη υποδοχή, να είναι προσβάσιμο και να είναι εύκολο στη χρήση, 4) είναι φιλικό προς το περιβάλλον και όσο το δυνατό οικολογικό, και 5) είναι ελαστικό, υποστηρικτικό και να ανταποκρίνεται στις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες.

ΤΕΛΟΣ 1^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ